

HUDOBNÁ TRIEDA V GITARA BICIE NÁSTROJE

GITARA

 chitarra Gitarre guitar guitare gitár

- **gitara** je jedným z najobľúbenejších a najrozšírenejších hudobných nástrojov. Je to brnkací strunový hudobný nástroj
- názov gitara pravdepodobne pochádza z gréckeho slova **kithára**, ktoré označovalo strunový nástroj - citaru. Latinská verzia názvu - **cithara** položila základ pre pomenovanie gitary v rôznych európskych jazykoch. Etymológia slova gitara však môže pochádzať aj z perzštiny, v ktorej sa jednoduchý štvorstrunový hudobný nástroj nazýval **chartar**
- gitary delíme podľa konštrukcie, spôsobu ozvučenia, použitia alebo počtu strún. V metodickom liste sa budeme venovať predovšetkým **klasickkej gitare**.
- klasická gitara má **šesť strún**. Sú natiiahnuté cez celý nástroj – od hlavy (kde sú upevnené o ladiace kolíky) až po kobylku na spodnej časti tela gitary. Struny sa označujú číslicami od 1 po 6:
 - 1. struna je najtenšia a má najvyšší tón (tón E – tzv. „éčko“).
 - 6. struna je najhrubšia a má najhlbší tón (tón E, ale o dve oktávy nižšie ako 1. struna)
 - poradie strún od najhrubšej po najtenšiu je: **E – A – d – g – h – e1** (t.j. *veľké E - veľké A - malé d - malé g - malé h - jednočiarkové e*)
 - struny môžu byť:
 - kovové – používané najmä na akustickej a elektrickej gitare
 - nylonové – na klasickej (španielskej) gitare, vhodné pre začiatočníkov (lebo sú mäkkšie)
 - každá struna vibruje a vydáva iný tón. Keď stláčame struny na hmatníku, vznikajú rôzne výšky tónov a akordy, čím je struna kratšia, tým je zvuk vyšší a naopak.

VEDELI STE, ŽE...?

Rakúsky etnomuzikológ **Erich von Hornbostel** (1877 – 1935) a nemecký muzikológ **Curt Sachs** (1881 – 1959) vytvorili prehľadný systém, ktorý je dnes známy ako **Sachsova-Hornbostelova klasifikácia hudobných nástrojov**. Hudobné nástroje rozdeľuje do skupín podľa toho, **akým spôsobom sa na nich tvorí zvuk**.

Základné skupiny hudobných nástrojov podľa Sachsovej-Hornbostelovej klasifikácie sú tieto:

- **Idiofóny**, alebo tzv. samozvúčné nástroje. Tón vzniká vibrovaním celého nástroja alebo jeho súčastí. Patria sem takmer všetky bicie nástroje (okrem bubnov) – napr. triangel, činely, zvonkohra, gong a i.
- **Membranofóny**, alebo tzv. blano-zvúčné nástroje. Tón vzniká kmitaním membrány, ktorá býva vyrobená z kože alebo plastu. Patria sem najmä bubny, tamburíny, tympany a i.
- **Chordofóny**, alebo tzv. strunozvúčné nástroje. Zvuk vzniká rozochvievaním struny alebo strún, ktoré sú napnuté medzi dvoma bodmi. Patria sem strunové nástroje a tiež niektoré klávesové nástroje – napr. klavír, čembalo, cimbál, husle, viola, violončelo, kontrabas, gitara a i.
- **Aerofóny**, tzv. vzduchozvúčné nástroje. Zvuk vzniká kmitaním vzduchu vo vzduchovom valci. Patria sem napr. harmonika, trúbka, lesný roh, priečna flauta, hobo, klarinet, fagot a i.
- **Elektrofóny**, teda nástroje, v ktorých zvuk vzniká elektricky. Patria sem napr. elektrická gitara, syntetizátor a pod.

Podľa Sachsovej-Hornbostelovej klasifikácie je gitara chordofón. Nie je typickou súčasťou symfonického orchestra, v klasickej hudbe sa však hojne využíva v komornej hudbe i ako sólový nástroj s orchestrom.

 KAROL SAMUELČÍK
GITARISTA

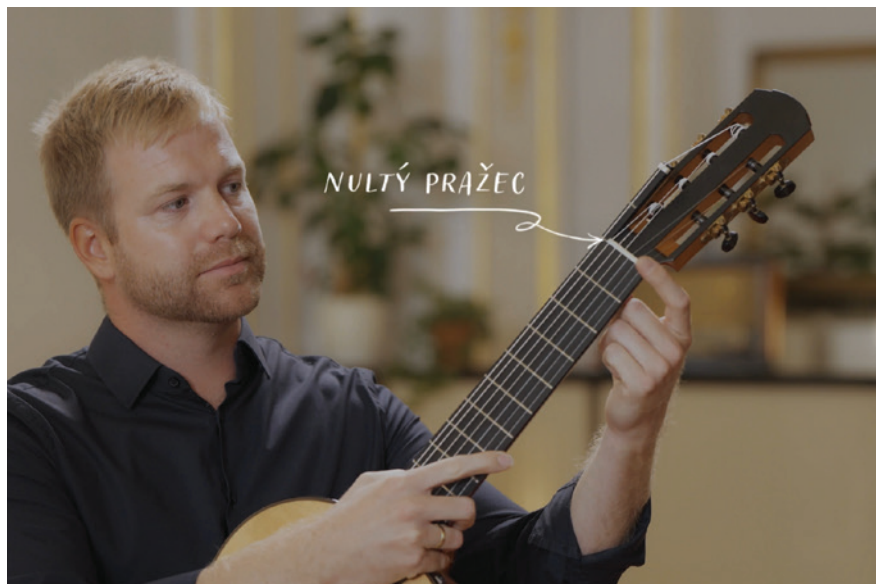
- klasická gitara dosahuje **dĺžku** do cca 100 cm. Existujú aj menšie modely vhodné pre deti (napr. 3/4, 1/2, 1/4)
- pri hraní na gitare si hudobník položí telo gitary na stehno – zvyčajne na pravú nohu. Gitara je mierne naklonená smerom k telu, aby gitarista dobre videl na hmatník, hmatník smeruje naľavo. Ľavou rukou gitarista stláča struny na hmatníku, čím mení výšku tónov. Pravou rukou brnká na struny – buď prstami, alebo pomocou brnkadla (plektrum)

Na strune gitary je možné zahrať **tón** niekoľkými spôsobmi:

1. Otvorený tón – keď na strunu nie je pritlačený žiaden prst, struna vibruje celá
2. Normálny tón – keď prstom pritlačíme strunu na určitý pražec
3. Harmonický (aliquotný) tón – keď sa jemne dotkneme struny na špeciálnych miestach (napr. nad 12. pražcom), bez pritlačenia. Tým vznikne tzv. **flažolet** – čistý, zvonivý tón, ktorý znie vyššie, než otvorený tón. Práve tento jav dokazuje Pytagorovu teóriu.

Nultý pražec (ak ho gitara má), je kovový pásik na začiatku hmatníka, pred 1. pražcom. Pomáha nastavovať výšku struny, nemení tón... Z pohľadu fyziky je to však bod, kde sa začína dĺžka vibrujúcej struny.

Ladenie hudobných nástrojov je dané prirodzenými princípmi, ktoré pred 2500 rokmi objavil grécky filozof **Pytagoras**, ktorý zistil, že vzťahy medzi jednotlivými tónmi – **intervalové vzťahy*** – je možné vyjadriť pomerom čísel. Napnutá struna rozdelená na polovicu, teda v pomere 2:1, znie o čistú **oktávu**** vyššie, a že keď strunu rozdelí na inom konkrétnom mieste, zaznie iný tón, ktorý je taktiež možné vyjadriť presným matematickým zlomkom (pomerom rozdelenia struny – napr. 3:2, 4:3 a pod.). Takýmto postupným delením struny vzniká tzv. rad **aliquotných tónov**, t.j. tónov odvodených z pôvodnej struny jej delením na presne určených miestach. Rovnaký princíp funguje aj pre dychové nástroje, pričom rozhodujúcim faktorom je namiesto struny dĺžka trubice. Čím je trubica dlhšia, tým je znejúci tón hlbší, čím je kratšia, tým je tón vyšší.

V Hudobnej triede spoznáваме hudobné nástroje v symfonickom orchestri.

Symfonický orchester sa zrodil začiatkom 17. storočia v Európe.

V orchestri sú zvyčajne zastúpené tri veľké "množiny" nástrojov: sláčikové, dychové a bicie. V prvej množine sú nástroje, na ktorých sa hrá ťahom sláčika, v druhej dychom (fúkaním), v tretej úderom.

Pri bližšom pohľade zistíme, že orchester tvoria skupiny **sláčikových nástrojov** (patria do nej husle, viola, violončelo a kontrabas), **drevených dychových nástrojov** (flauta, hobo, klarinet, fagot), **plechových dychových nástrojov** (lesný roh, trúbka, trombón, tuba) a **bicích nástrojov** (tympany, veľký bubon, malý bubon, xylofón, činely a ď.). V orchestri však môžeme príležitostne stretnúť aj rôzne **klávesové nástroje** (klavír, čembalo, organ), či **brnkacie nástroje** (gitara, lutna, mandolína).

Svet hudobných nástrojov je nesmierne pestrý a bohatý a zahŕňa stovky rôznych druhov nástrojov z celého sveta. Vedný odbor, ktorý sa zaoberá hudobnými nástrojmi (ich dejinami, vývojom, stavbou, akustickými vlastnosťami) sa nazýva **organológia**.

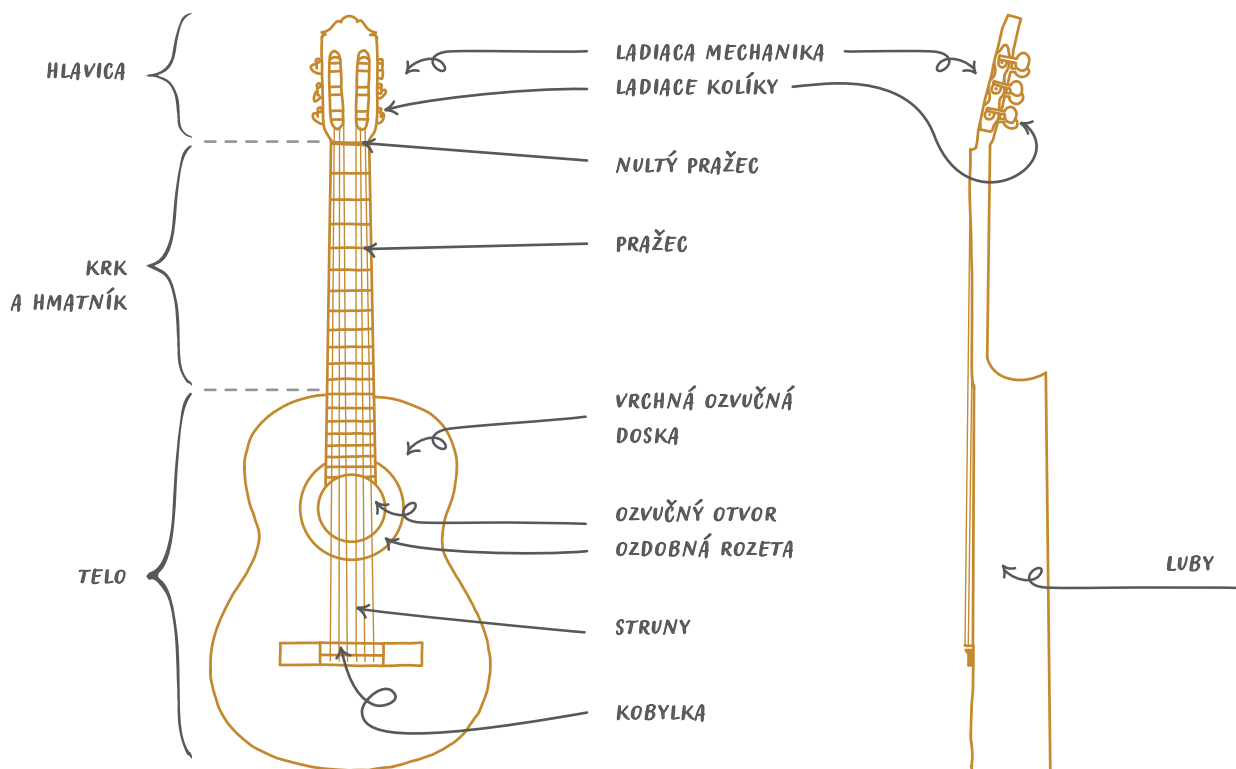
* **Intervalové vzťahy** predstavujú rozdiel medzi vzdialenosťami a výškami dvoch tónov idúcich za sebou. Názvy intervalov sú odvodené od radových čísloviek v latinčine – prima, sekunda, tercia, kvarta, kvinta, sexta, septima, oktáva.

** **Oktáva** je pomenovanie vzdialenosti (intervalu) medzi prvým a ôsmym tónom diatonickej stupnice. **Diatonická stupnica** obsahuje v rámci jednej oktávy 5 celých tónov a 2 poltóny. Pre ilustráciu: základnú diatonickú stupnicu na klavíri tvoria biele klávesy: od c1 po c2. **Chromatická stupnica** obsahuje v rámci jednej oktávy 12 poltónov, na klavíri zaznie postupným stlačením všetkých bielych a čiernych kláves.

Z AKÝCH ČASTÍ SA SKLADÁ?

Najdôležitejšími časťami **klasickej gitary** sú

- **hlavica s ladiacou mechanikou (ladiacimi kolíkmi)** – umožňujú ladiť struny gitary. Ich kvalita a presné prevedenie sú nevyhnutné pre zachovanie stabilného ladenia
- **krk** – prevedenie tejto časti významne ovplyvňuje kvalitu zvuku
- **hmatník** – časť gitary, na ktorej sa stláčajú struny a vytvárajú sa tóny
- **pražce** – malé kovové súčasti hmatníka, ktoré definujú hrané noty (výšku, dĺžku, a i.). Ich počet závisí od typu gitary – klasická gitara ich má zvyčajne 19, akustické gitary 20 alebo 21 a elektrické 21 - 24
- **nultý pražec** – hrubší pražec umiestnený na začiatku hmatníka. Podopiera struny nad krkom
- **telo** – vytvára sa v ňom tón, ktorý vzniká brnknutím prsta o strunu
- **kobyľka** – časť gitary, kde sú struny upevnené k telu. Je nevyhnutná pre prenos vibrácií zo strún do tela nástroja. Materiál kobyľky veľmi ovplyvňuje výdrž a stabilitu ladenia
- **ozdobná rozeta** – jej zdobenie je obyčajne „rukopisom“ každého výrobcu gitár - používala napr. slonovina, korytnačina, dnes už skôr len ebenové drevo, zlato, striebro, či perleť...
- **struny** – klasická gitara má strún 6. Existujú aj gitary s väčším počtom strún (7, 8, 10, 12...)

Z ČOHO SA VYRÁBA

Gitara sa vyrába prevažne z rôznych typov dreva. Na výrobu jej súčastí sa využívajú iné materiály, napr.:

- **hlavica s ladiacou mechanikou** – kedysi sa vyrábala zo slonoviny alebo kosti, dnes je obyčajne drevená, alebo plastová
- **krk a telo** – vyrábajú sa z rôznych typov dreva s vynikajúcimi zvukovými vlastnosťami – javor, mahagón, jedľa, kanadský céder, cyprus a pod.
- **hmatník** – vyrába sa obyčajne z tvrdého dreva ako eben alebo palisander
- **nultý pražec** – sa kedysi vyrábala z kostí, dnes sa na jeho výrobu používa plast, grafit, alebo kovové zliatiny
- **pražce** – sú vyrobené z alpaky, popripade z mosadze
- **kobyľka** – na klasických gitarách je často drevená (najčastejšie z ebenového dreva) s kosteným alebo plastovým sedlom
- **struny klasickej gitary** – v minulosti boli vyrobené zo zvieracích čriev, dnes sa vyrábajú z nylonu, niekedy aj z karbónových vlákien; najhrubšie struny bývajú omotané bronzovými, či niklovými drôtkami

Z HISTÓRIE

Podoba dnešnej modernej gitary predchádzal pestrý, tisícročný vývoj strunových brnkacích nástrojov, ktorý reflektoval kultúrne a hudobné vývojové zmeny. Za priamych predkov gitary môžeme považovať starogrécku **kitharu**, indický **sitar**, či perzský **chartar**, existuje však množstvo ďalších hypotéz o jej pôvode.

Zaujímavé je aj vysvetlenie pôvodu arabského slova **qitārah**, ktoré mohli priniesť na Ibérijský polostrov arabskí dobyvatelia v 8. storočí n. l.. Ide tiež o prebratý názov, najpravdepodobnejšie z terminológie byzantských a gréckych hudobných nástrojov, a je akýmsi terminologickým medzičlánkom medzi latinskou citharou a neskôr španielskou guitarrou. V súvislosti s vývojom gitary však netreba zabudnúť, že Arabi na Pyrenejskom poloostrove o.i. používali aj vôbec prvý dôležitý brnkací nástroj s krkom, ktorý sa nazýval **al-ūd**.

Stredovek predstavuje vývoj veľkej variety brnkacích nástrojov – od španielskeho **laúd**-u (názov vznikol skomoleninou pôvodného arabského pomenovania al-ūd), cez mandolinu, citaru, až po latinskú gitaru. Najpozoruhodnejší vývoj, cca v 15. – 16. storočí, však zaznamenal nástroj, ktorý dostal názov **vihuela**. Pravdepodobne pochádzal z latinského názvu fidicula, čo bola zdobenina slova **fides = struna**. Vihuelu obľubovali potulní trubadúri, či príslušníci stredovekej aristokracie. Výzorom bola veľmi podobná dnešnej gitare, ladením lutne, avšak konštrukčne bola ešte stále nedokonalá. Spolu s vihuelou bola rovnako obľúbená aj **lutna**.

V 17. storočí gitara prechádza mnohými vylepšeniami a zdokonaleniami. Svoje lutniarske školy a dielne mali krajiny západnej, ale aj strednej Európy. Gitara a lutna boli obľúbenými nástrojmi Ľudovíta XIV. – „Kráľ Slnko“ na nich vedel hrať a tieto nástroje vo svojej tvorbe využíval aj jeho dvorný skladateľ Jean-Baptiste Lully (1631 – 1687).

Na vývoji gitary sa výrazne podieľal nemecký husliar **Jacob August Otto** (1760 – 1829), ktorý koncom 18. storočia skonštruoval prvú gitaru so šiestou strunou, a viedenský lutniar **Johann Georg Stauffer** (1778 – 1853), autor prelomových a kľúčových vylepšení v stavbe gitary. Parametre modernej klasickej gitary formoval svojimi inováciami začiatkom 19. storočia aj španielsky lutniar **Antonio de Torres Jurado** (1817 – 1892).

GITARA A PRÍBUZNÉ NÁSTROJE

Podme si ešte raz zopakovať prehľad základných nástrojov, ktoré naprieč storočiami predchádzali, alebo sú príbuzné dnešnej gitare:

STAROVEK: kithara, lýra, cithara, chartar, ...

STREDOVEK (9. – 14. st.): vihuela, arabský al-ūd

(španielsky laúd), lutna, ...

RENASANCIA (15. – 16. st.): lutna, theorba, vihuela, renesančná gitara (chitarra battente), ...

BAROK (17. – začiatok 18. st.) – baroková gitara, theorba, mandora (menší variant lutny), ...

KLASICIZMUS A ROMANTIZMUS (18. – 19. st.) – klasická gitara (Torres), romantická gitara (Stauffer), mandolína, ...

20. STOROČIE A SÚČASNOSŤ: akustická gitara, elektrická gitara, elektroakustická gitara, basgitar, ukulele, banjo, bouzouki, a i.

VYUŽITIE

Gitara tak, ako ju poznáme dnes, je všestranne využiteľný nástroj, ktorý sa používa tak v klasickej hudbe, ako aj v hudbe modernej, populárnej, či ľudovej.

Významnú úlohu zohráva v ľudovej hudbe, najmä španielskej (flamenco) a latinskoamerickej proveniencie; ale aj v tvorbe a interpretácii vo folkovom žánri.

Elektrická gitara je zaužívaným nástrojom v žánroch ako blues, country, jazz, rock. V žánri heavy metal má elektrická gitara obrovský význam, vyvinuli sa v ňom aj špeciálne techniky hrania.

Gitara nie je štandardnou súčasťou klasickeho symfonického orchestra, uplatňuje sa najmä ako sólový nástroj. V moderných orchestroch sa využíva na špeciálne efekty či žánrové kombinácie (najmä elektrická gitara).

RÔZNE TECHNIKY HRY NA GITARE

Gitarista zvyčajne pravou rukou brnká na struny gitary v oblasti otvoru (rezonátora), čím ich rozvibruje, zatiaľ čo ľavou rukou pritláča struny o hmatník, čím ich skracuje tak, aby zaznel želaný tón.

Existuje viacero spôsobov a techník, ako hrať na klasickej gitare...

- **tirando (voľný úder)** – prst po brnknutí neostane na susednej strune, ale „odrazí sa“
- **apoyando (opretý úder)** – prst po brnknutí ostane opretý o susednú strunu
- **rasgueado** (čítaj: razgeado) – rýchle, rytmické rozťahovanie akordu prstami pravej ruky (pochádza z flamenca)
- **glissando** – kĺzanie prsta po strune z jedného tónu na druhý
- **legato** – spojenie tónov bez prerušovania
- **staccato** (čítaj: stakáto) – hranie krátkych, oddelených tónov
- **arpeggio** (čítaj: arpedžo) – rozložený akord – jednotlivé tóny sa hrajú postupne, nie naraz
- **hra s brnkadlom (plektrom)** – brnkadlo je malá súčasť, ktorou sa brnká na strunách. Často sa využíva v žánroch ako rock a pop

GITARA V SYMFONICKÝCH DIELACH (VÝBER)

Spomínali sme už, že v klasickom zložení orchestra gitara nie je jeho štandardnou súčasťou, no predsa len ju nájdeme vo viacerých orchestrálnych skladbách, či filmovej hudbe, jazzových orchestroch, muzikáloch, baletoch....

GUSTAV MAHLER (1860 – 1911)

[Symfónia č. 7 e mol, 4. časť \(Nachtmusik\)](#)

(od 46:26')

DMITRIJ ŠOSTAKOVIČ (1906 – 1975)

[Suita pre jazzový orchester č. 2](#)

(od 01:10')

GITARA AKO SÓLOVÝ NÁSTROJ S ORCHESTROM (VÝBER)

ANTONIO VIVALDI (1678 – 1741)

[Koncert pre lutnu, sláčikový orchester](#)

[a basso continuo D dur, RV 93](#)

(úprava pre gitaru a orchester)

[Koncert pre mandolínu, sláčikový](#)

[orchester a basso continuo C dur,](#)

[RV 425](#)

HEITOR VILLA-LOBOS

(1887 – 1959)

[Koncert pre gitaru a malý orchester](#)

[W501](#)

MARIO

CASTELNUOVO-TEDESCO

(1895 – 1968)

[Koncert pre gitaru a orchester op. 99](#)

MANUEL MARÍA PONCE

(1882 – 1848)

[Concierto del Sur](#)

JOAQUÍN RODRIGO

(1901 – 1999)

[Concierto de Aranjuez](#)

MAURO GIULIANI (1781 – 1829)

[Koncert pre gitaru a orchester č. 1 A dur,](#)

[op. 30](#)

[Concierto Andaluz pre 4 gitary](#)

[a orchester](#)

...V KOMORNEJ HUDBE

NICCOLÒ PAGANINI (1782 – 1840)

[Terzetto concertante pre violu, violončelo a gitaru](#)

[Sonáta pre husle a gitaru č. 2 D dur, op. 64](#)

MANUEL DE FALLA (1876 – 1946)

[Asturiana](#) (pre spev a gitaru)

ASTOR PANTALEÓN PIAZZOLLA (1921 – 1992)

[Histoire du Tango](#) (flauta a gitaru)

[Libertango](#) (verzia pre gitarové kvarteto)

LEO BROUWER (1939)

[Kvinteto pre gitaru a sláčikové kvarteto](#)

EGBERTO GISMONTI (1947)

[Água e vinho](#)

(Voda a víno) pre gitarové duo

...V SLÁVNÝCH CROSSOVER ORCHESTRÁLNYCH PROJEKTOCH (VÝBER)

**MARK KNOPFLER (DIRE STRAITS)
& LONDON SYMPHONY ORCHESTRA**

[YouTube](#)

METALLICA & SAN FRANCISCO SYMPHONY

[YouTube](#)

THE GOAT RODEO SESSIONS

[YouTube](#)

**PAT METHENY & THE METROPOLE
ORCHESTRA**

[YouTube](#)

Z REPERTOÁRU SÓLOVEJ GITARY A PRÍBUZNÝCH NÁSTROJOV (VÝBER)

LUIS DE MILÁN

(cca 1500 – 1561)

[Fantázia I – IV zo zbierky El Maestro](#)

(vihuela)

FERNANDO SOR (1778 – 1839)

[Introdukcia a variácie na Mozartovu
tému C dur op. 9](#)

[Etuda č. 6 h mol op. 29](#)

BENJAMIN BRITTEN

(1913 – 1976)

[Nocturnal after John Dowland op. 70](#)

JOHN DOWLAND (1563 – 1626)

[Lachrimae \(Flow my tears\)](#)

FRANCISCO TÁRREGA

(1852 – 1909)

[Recuerdos de la Alhambra](#)

LEO BROUWER (1939)

[Danza del Altiplano](#)

GASPAR SANZ (1640 – 1710)

[Suita española](#)

JOAQUÍN TURINA (1882 – 1949)

[Fandanguillo č. 1, op. 36](#)

MATTHIAS DUPLESSY (1972)

[Nocturne](#)

ROBERT DE VISÉE

(1655 – 1732)

[Suita d mol](#)

(baroková gitara)

HEITOR VILLA-LOBOS

(1887 – 1959)

[Chôros No. 1](#)

SLÁVNÍ GITAROVÍ VIRTUÓZI

Fernando Sor (1778 - 1839)

Mauro Giuliani (1781 - 1829)

Francisco Tárrega (1852 - 1909)

Andrés Segovia (1893 - 1987)

Julian Bream (1933 - 2020)

Leo Brouwer (1939)

John Williams (1941)

Jimi Hendrix (1942 - 1970)

(psychedelický rock)

Pepe Romero (1944)

Paco de Lucía (1947 - 2014) (flamenco)

Egberti Gismonti (1947)

Carlos Santana (1947)
(rock, latinská hudba)

Jozef Zsapka (1947)

Al Di Meola (1954) (jazz)

Tommy Emmanuel (1955)
(akustická gitara)

Joe Satriani (1956) (inštrumentálny rock)

Magnus Andersson (1956)

Pavel Steidl (1961)

Martin Krajčo (1977)

Zsófia Boros (1980)

Karol Samuelčík (1991)

a i.

OTÁZKY

1. Popíš jednoduchým spôsobom, ako sa hrá na gitare?
2. Koľko strún má klasická gitara a ako sú naladené?
3. Vedel/a by si vymenovať aspoň dva príklady, kde v hudbe môžeme nájsť matematiku a fyziku?
4. Ako by si charakterizoval/a chordofóny – skupinu nástrojov, do ktorých patrí gitara?
5. Z akých častí sa skladá klasická gitara?
6. Komu sa pripisuje skonštruovanie prvej modernej gitary, ktorej parametre sa používajú dodnes?
7. **PRÉMIOVÁ ÚLOHA:** Skús si postupne vypočítať všetky diela, alebo aspoň sa do všetkých na chvíľu započúvaj, a zostaň niekoľko minút pri tom diele, ktoré ťa najviac zaujme. Zostav rebríček tvojich TOP 3 skladieb alebo skladateľov. Ktoré dielo pre gitaru sa ti páči najviac a čím ťa oslovilo?